

บทคัดย่อ

“**อ่าข่า**”(akha) เป็นชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตั้งชุมชนอยู่เหนือระดับน้ำทะเล 500 เมตรขึ้นไป ในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ดาก เป็นชาติพันธุ์ชาวเขาไทย ที่มีประชากรอันดับ 4 จากจำนวน 9 เผ่าทั้งหมด โดยมีจังหวัด เชียงราย มีประชากรอ่าข่า อาศัยอยู่มากที่สุด

“**ภาษา**” อ่าข่ามีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นของตนเองและถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาพูดของ ธิเบต-พม่า แต่ไม่มีภาษาเขียน แต่ตำนานอ่าข่าเล่าว่าสมัยบรรพบุรุษเคยมีภาษาเขียนของอ่าข่า โดยเขียนใส่ไว้ในหนังควาย แต่เมื่อเกิดศึกความไม่สงบบรรพบุรุษอ่าข่าได้ตกลงคัมหนังควายกินและให้จดจำตัวอักษรไว้ในสมองจึงทำให้ภาษาเขียนสูญไป แต่ปัจจุบันอ่าข่าได้พัฒนาภาษาเขียนโดยใช้ตัวอักษรโรมัน เพื่อใช้ในการเขียนสื่อสารแล้ว และจากการที่ไม่มีอักษรเขียนนี้เอง ทำให้อ่าข่า มีการสืบสานพิธีกรรม ประเพณีโดยใช้ความจำต่อๆ กันมายาวนานกว่า 2,700 ปี

“**ความเชื่อ**” อ่าข่าเป็นกลุ่มชาวเขาที่มีการประกอบพิธีกรรม ประเพณี เยอะที่สุดในบรรดา 9 เผ่า โดยพิธีกรรม ประเพณี ถือเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งพิธีกรรม ประเพณีมีความเชื่อต่อการปลูกพืชพันธุ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปกครอง สุขอนามัย และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ อย่างสมดุลจากอดีตมาจนปัจจุบัน

“**สถานการณ์ท่องเที่ยว**” จากการที่ชนเผ่าอ่าข่า ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภาษา การแต่งกาย ความเชื่อ มีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป จึงทำให้เป็นที่สนใจของชนกลุ่มอื่น แต่กระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาโดยชนเผ่ายังไม่เคยมีมา และเป็นฝ่ายรับไม่มีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยว เป็นเหตุทำให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลต่างๆ ไม่เพียงพอหรือมีความคาดเคลื่อน ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ไม่เป็นคุณต่ออ่าข่า นำไปสู่ความความเข้าใจผิดต่อชาติพันธุ์ในที่สุด

ดังนั้น โครงการวิจัย “**เสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอ่าข่า**” ดำเนินการโดยสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอ่าข่า เชียงราย ภายใต้การสนับสนุนทุนจาก สกว. ซึ่งในช่วงระยะหนึ่งทางสมาคมฯ ได้ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอ่าข่าร่วมกับชุมชน แต่ภายหลังการทำกิจกรรมท่องเที่ยวพบว่า กระแสการหลงใหลวัฒนธรรม ความเชื่อใหม่ เข้าสู่ชุมชนรวดเร็ว ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร การสูญเสียภูมิปัญญา เด็ก เยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมวิถีชีวิต พิธีกรรม ประเพณี ด้วยเหตุปัจจัยส่วนหนึ่งนี้ สมาคมชาวอ่าข่าฯ เชียงราย จึงทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา และแสวงหารูปแบบการพัฒนาอ่าข่า ให้มีความเข้มแข็ง

ยั่งยืน โดยใช้มิติภูมิปัญญาพิธีกรรมประเพณี เป็นเครื่องมือพัฒนาท้องถิ่น และสร้างเศรษฐกิจชุมชน
ควบคู่กันไป ซึ่งโครงการวิจัยดังกล่าว แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 (ตุลาคม 2542 – กันยายน 2543)

การวิจัยมุ่งเน้นประเด็นรวบรวม และเก็บข้อมูลพิธีกรรมประเพณี ในรอบปีของชาวอำเภอ
โดยทำการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อที่เป็น องค์ความรู้ภูมิปัญญา ที่มีอยู่กับพิธีกรรมประเพณี ที่อำเภอ
ได้ใช้ปฏิบัติสืบกันมา โดยเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพิธีกรรม ประเพณี ในรอบปี เชิง
นิเวศน์สิ่งแวดล้อม (ป่า ดิน น้ำ ลม ไฟ) เชิงวัฒนธรรม และเชิงความสัมพันธ์ต่อมนุษย์ โดยศึกษา
ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ คำสอน กับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ที่มีตำแหน่งทางสังคมวัฒนธรรม ของชุมชนอำเภอ
อำเภอ คือ เจ๋อมา (Dzoeq ma) ทีมา (Pil ma) หน้าเงอ (Naq ngeuq) อีมา (Civq ma) ซะมา (Qav ma)
และ ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก ศึกษาที่มา การสังเกตแบบมีส่วนร่วมของการ
ประกอบพิธี การประชุมสังเคราะห์เนื้อหา ทั้ง กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ และทำการเขียนบันทึก ถ่ายภาพ
นิ่ง วิดีโอ เพื่อเตรียมการจัดทำ เป็นคู่มือในการให้การศึกษา เรียนรู้ แก่เด็ก เยาวชน และผู้มาท่องเที่ยว
เที่ยว ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป

ระยะที่ 2 (สิงหาคม 2544 – กันยายน 2545)

การวิจัยเน้นกระบวนการพัฒนารูปแบบจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอ ติดตาม
ประเมินผลงานวิจัย เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอจะเป็นการส่งเสริมรณรงค์ให้ความรู้
ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม ประเพณีที่ถูกต้องกับผู้มาท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน
ได้รับการเรียนรู้พิธีกรรมประเพณี จากสื่อคู่มือที่ได้จัดทำขึ้น อันเป็นการสืบสานพิธีกรรมประเพณี
และชาติพันธุ์ สร้างจิตสำนึกการใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่าสอดคล้องกับธรรมชาติ และเหมาะสมกับกาล
สมัย

ความเป็นชาติพันธุ์ จะเป็นจุดเด่นด้านเอกลักษณ์ ที่ช่วยเสริมสร้างรายได้ ทางเศรษฐกิจชุมชน
ชน และชาติไทยโดยองค์รวม รวมทั้งการสร้างใจร่วม ระหว่างชาติพันธุ์อื่นๆ โดยสื่อ ข้อมูล
ที่เกิดจากการวิจัยทั้งหมด จะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าของเผ่าอำเภอ และของชาติ ถือเป็น
เป็นมรดกที่สามารถใช้ ในการถ่ายทอด เผยแพร่ แก่อนุชน คนอำเภอ ผู้สนใจ ทั้งในปัจจุบันและ
อนาคต ตลอดจนเป็นหนังสือการบันทึกทางประวัติศาสตร์ของชนเผ่า ที่จะใช้เพื่อการสืบสานต่อไป